

БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА В ЦАРИГРАД – МЕЖДУ ИСТОРИЯТА И СПОМЕНИТЕ

Мария Михайлова-Мръвкарова

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

В града на Босфора и Златния рог още от времето на Византийската империя са получили своето образование нашите първоучители – братята Кирил и Методий, а също и цар Симеон, които са завършили небезизвестната Магнаурска школа. Доста по-късно, пак тук, в Цариград – в Патриаршеската духовна академия в Куру Чешме (между Ортакьой и Арнауткьой на Босфора), получават своето образование епископ Иларион Макариополски, дякон Иларион Хилендарски, Георги Сава Раковски, д-р Иван Богоров, Гаврил Кръстевич, Сава Доброплодни и много други. През Богословското училище на о-в Халки (един от Принцовите острови – дн. Хейбели ада) са преминали доста българи като Никола Бракалов, Лазар Караминков, Марко Балабанов и други. Френският колеж в Бебек (предградие на Цариград на десния бряг на Босфора) са завършили Григор Начович, Добри Войников, Лазар Йовчев (бъдещият екзарх Йосиф I), Тодор Икономов. В известния колеж Галата сарай – Пера, получават своето образование много български момчета, между които Георги Измирлиев, Константин Величков, Тодор Каблешков, Симеон Радев. В Робърт колеж са учили Петко Тъпчилещов, Цанко Дюстабанов, Тодор Иванчев, Константин Стоилов и още много наши младежи както от Цариград, така и от страната. Трудно е да се изброят всички българи, които са завършили елитните училища в Цариград, но можем поне, доколкото ни е възможно, да се опитаме да възкресим спомена за нашите училища, които са действали на територията на Цариград.

Масовото заселване на българи в Цариград и околностите му, както вече беше споменато, по обективни причини се засилва към края на XVIII в. и началото на XIX век, когато част от населението търси закрила и спокойствие по-близо до големия град и до централната власт, в случая столицата.

Българското възраждане и Цариград са неделими в съзнанието на всеки българин. Той се превръща в „най-големия български град“ (Жечев, 1980)

през XIX век и е седалище на нашето духовно възраждане, култура и просвета. Броят на българите в града постоянно нараствал и не след дълго, около началото на XIX век, в 1825 г. според д-р Селимински там вече са живеели 100 хиляди души. Според други изследвания около 80 хиляди българи (Petrova 2000: 25 – 26), а според трети – 50 хиляди българи, османски поданици (Slavkova, 1998: 77 – 82).

В Станбул или Цариград, както е наричан градът от българите, са се заселили или са потърсили и намерили работа много майстори занаятчии, търговци, джелепи (доставчици и прекупвачи на добитък), абаджии (които редовно са снабдявали турската армия с аба), градинари, млекари, хлебари, кожухари, зидари, колари и други от подбалканските градове, Добруджа, Тракия, Одринско, Поморавия и Македония. Българите се заселват в различни райони на града¹⁾, както и в трийсетина села на европейския бряг (Stoynov, 1923), в близост до него. Напр. градинарите са предимно във Вланга, абаджиите са били в Галата, в прочутия Балкапан, който е бил в близост до моста при Каракьой. Там е седалището на търговците и техните кантори, Фенер и по-точно Метохът става център на българското просвещение.

До това време децата на българската интелигенция както от Централна България, така и на цариградските българи, не са преставали да учат. Още от края на XVIII век и началото на XIX век много будни българи повеждат борба за създаване на благотворителни дружества, на българска болница, на наши училища, като са търсели начини и за записване на български младежи в елитните тогава чужди колежи. Между тях можем да споменем Търговското училище, което се е помещавало в стария манастир „Св. Богородица“ (1830 г.) и е било предназначено за синовете на гръцките търговци; Гръцкото богословско училище (1844 г.); Гръцката велика народна школа в Куручүшме; Френското католическо училище в Бебек (около 1858 г.); Султанското военномедицинско училище „Мектеб-и тьббие-и харбие“ (основано от султан Махмуд II през 1832 г.); Султанския лицей „Мектеб-и султание“ в Галата сарай (1858 г.); Американския колеж, основан от Кристофор Робърт „Робърт колеж“ (1857 г.); както и редица френски училища като „Сен Жорж“, „Сен Беноа“, „Сен Мишел“, а по-късно и Италианския лицей. Единствената причина за това е да дадат образование на своите деца²⁾. Стремешът на българина към просвета и придобиване на образование винаги е бил силен.

Към средата на XIX век българската колония в Цариград се оформя като своеобразен културен център на българите. Тук освен представители на тежки търговци българи, които притежават фермани с разрешение за търгуване с Индия, Персия и Европа, представители на най-различни занаятчийски сдружения със своите първомайстори и техните кантори в Балкапан, Бояджи хан, Чорапчи хан и други ханове (разположени в стария град), освен многото

градинари и млекари, има също така и представители на цвета на българската интелигенция, която оглавява и борбата за извоюването на независима българска църква, изграждане на културно-просветни организации. Издават се български вестници, като „Цариградски вестник“ (от началото на 1848 до 15.XII.1862), „Македония“ (от 03.XII.1866 до 25.VII.1972), „Гайда“ (от 1863 до 1867) и др., както и списания – „Български книжици“ (от 1858 до 1862) и „Читалище“ (от 1870 до 1876). Всичко това е неразривно свързано и със стремежа за изграждането на училища, в които да се преподава на роден български език.

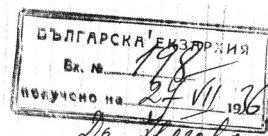
Екзарх Антим I

Екзарх Йосиф I

Гербът
на Българската екзархия

Печати на Българската екзархия

Многобройни документи, дипломатически архиви, описания на чужди пътешественици през време на робството, международни анкети по повод на въстанията и борбите на българския народ за свобода единодушно са констатирали компактно българско население в Източна Тракия (Одринско) и Западна Тракия (Беломорието), където, без района на Цариград, бълга-

рите представляват най-внушителната етническа група – от 40 до 50 % от цялото многоетнично население, или до 20-те години на XIX в. българите в тази област съставляват 2/3 до 3/4 (Mihov, 1968; Irechek, 1878; Sayger, 1836; von Mach, 1906; Florinskiy & Sonjeon, 1912 и др.). Конкретни сведения за това дават и първите официални турски статистики, както и западноевропейските и руските изследователи и публицисти (Nikolov, 1919; Lipardi, 1868; Molchanov, 1878; Teplov, 1874; Материали для статистики Болгарии и Македонии 1877, Македония и Одринско. Статистика на населението от 1873 г. и др.).

Духовното израстване на българския народ през XIX век може да се проследи и с броя на българските училища. Благодарение на последователната и неуморна работа на Българската екзархия за просветното и културното издигане на българите започва откриването на училища навсякъде по българските земи. Само за Одринския вилает българските училища за 1892 – 1893 г. са 99 мъжки, 9 девически и 11 смесени, или общо през тази учебна година е имало 119 действащи училища със 114 учители и 16 учителки, или общо 130 учители и 5158 (3918 момчета, 349 момичета и 376 смесени забавачки) ученици при население 441 581 души (Bozhinov, 1982). А според данни на Българската екзархия за 1906 г. в Одринския вилает (Одрински и Лозенградско) живеят 283 694 българи (екзархисти, патриаршисти и католици) от всичко 441 681 души християнско население (заедно с гърци, власи, цигани и албанци).

Според една турска статистика за българите, публикувана в пътеводител, издаден в Цариград през 1912 г. (Korkmasa & Skokovskaya, 1912: 66 – 67), се подчертава, че в Европейска Турция, и по-точно във вилаетите Константинополски (Цариградски), Адрианополски (Одрински), Солунски, Монастирски (Битолски) и техните покрайнини, българите наброяват 1 милион и 200 хиляди, от които 1 милион признават Българската екзархия (тези, които след 1872 г. са се отделили от гръцката църква).

Подчертава се, също така, че учебното дело през последните години „прави много голям прогрес“, като почти навсякъде има български училища, управлявани от Българската екзархия, и се посочват следните данни.

През 1907 – 1908 г. – 950 училища, 62 667 ученици, 1635 учители.

През 1908 – 1909 г. – 1 255 —//—, 76 038 —//—, 2 080 —//—.

През 1909 – 1910 г. – 1378 училища с 79 593 ученици, от които 54 074 момчета и 25 519 момичета и с 1631 учители и 581 учителки.

От тези училища 1212 – първоначални;

83 – прогимназии;

4 – мъжки гимназии;

2 – женски гимназии;

2 – мъжки учителски семинарии;

1 – духовна семинария (Korkmasa & Skokovskaya, 1912: 67).

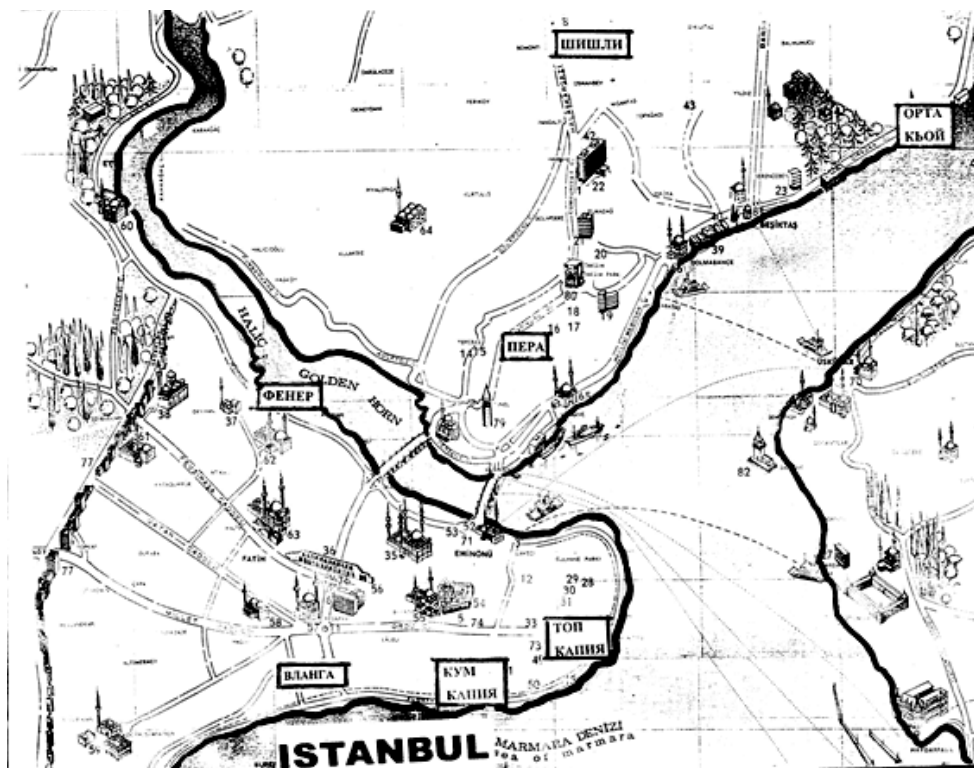
Семинарията „Св. Иван Рилски“

Печатът на Семинарията

През 1927 г. в Цариград е имало 3 български първоначални училища с 276 ученици. Но в същото това време в града броят на гръцките училища е бил 46 (вкл. 5 гимназии), на арменските 31 (вкл. 5 гимназии), на италианските – 8, на еврейските – 1 (гимназия), на американските – 4, и на френските – 6 (Petrova, 2000: 22 – 23).

Това е твърде показателно за космополитния характер на града и за голямата конкуренция между чуждоезичните училища, които се съревновават в привличането и на българските деца в тях. До голяма степен това става причина и за постепенното намаляване на броя на българските училища в града, както ще стане ясно по-нататък в нашето изложение.

Българската екзархия, както навсякъде по българските земи, така и тук в Цариград, организира училища за българските деца. Тя е осигурявала сградата, поемала е издръжката на тези училища, снабдяването им с необходимите учебни помагала и учебници, изграждането на пансиони с трапезарии към училищата и най-важното – грижа за организирането на нормален учебен процес, намирането на добре подготвени по своите специалности учители, които да са запознати и с методиката на преподаване, и най-важното – да имат призванието за тази благородна професия.

Според изследвания на наши учени (Nachov, 1922) в отделните райони на Цариград до Освобождението има открити училища, в които са учили българските деца. А те са следните.

Училище „Св. Кирил и Методий“ – Фенер

Фенер бил български духовен център в турската столица. Там били българската черква „Св. Стефан“ и Метохът, Българското читалище и българското благотелно братство „Просвещение“, Народната печатница (в Метох), центърът на българската наука в Цариград и Българското най-главно училище. Основано е през 1857 година. Помещава се в Метох. Отначало и по-късно то се разделя на Основно (взаимно) и Главно (класно). Като учители там са привлечени П. Р. Славейков, архимандрит Партений Зографски, Иларион Макариополски, Иван Найденов, Тодор С. Бурмов, иеродякон Григорий Хилендарски, Стефан п. Николов Изворски, Апостолиди, М. Л. Малеев (1867 – 1968), Константин Н. Търновски (Попов), Д. М. Коларов, Д. В. Македонски, Д. Павлов, Тодор Н. Шишков, Неделчо Орашъков, Никола Шишеджиев (Nachov, 1922: 88 – 90).

**Българската църква
„Св. Стефан“ във Фенер**

**Печатът на църквата
„Св. Стефан“**

Основно училище „Екзарх Йосиф I“ в Айдынлъ чешме (Пера)

Най-напред било отворено в квартал Касъм паша (Барутхането) в края на 1870 г. само с 6 – 7 ученици. Там имало много българи, но били бедни. По-късно е преместено в Татавла в една голяма стая на панагюрца Димитър Чорапчиев (месар), с 4 отделения. На 25.07.1871 г. учител е Коста Дамиянов; през 1871 – 1872 г. училището има вече 12 – 15 ученици; преди края на учебната 1872 – 1873 се премества в Пера – с 4 отделения и 3 класа. Учители са Г. Измирлиев, Тодор Ив. Кусевич, Ф. Симидов, Георги Догарадинов (Nachov 1922: 101).

Училището „Екзарх Йосиф I“ е окончателно закрито през 1972 година. Днес на неговото място има паркинг.

**Българското училище
в Бейоглу – Пера,
„Екзарх Йосиф I“ –
поглед откъм улицата**

**24-ти май – учениците с венците на двора на училището
преди тръгване за Фенер**

Класните стаи на училището

Ученици по време на изпит. В шкафовете до стената са препарираните животни

**Залата с пианото и училищният хор с диригент Йорданка Симеонова.
Зад тях е шкафът с училищната библиотека**

Основно училище „Св. Климент“ във Вланга

Открито е 4 месеца след това в Пера на 18 април 1871 г. с 30 ученици. Учители: Д. М. Коларов, П. Станчев, Ф. Симидов, Г. Измирлиев, П. Зографски.

През септември 1933 г. училището се премества в Гедик паша до Капалъ чаршия и по тази причина учебната година започва на 4 октомври. Директор на училището е Кожухаров (Nachov, 1922: 105).

Основно училище в Топ-капия

Осветено на 27 февруари 1872 г. с 5 – 6 ученици до 10. Учители са Иван Златаров и Генко Драгулов. През 1872 – 1873 г. има вече 2 класа. I клас изучават прочит, писане и смятане; II клас – кратка граматика, кратък катехизис и кратка география, аритметика (до дробите), българска история и начален прочит по турски език (Nachov, 1922: 110).

Смесено основно училище в Ортакьой (между Бешикташ и Куручешме)

Осветено на 22 септември 1874 г. Учителка – Виктория Живкова (Вела Благоева). През 1875 – 1876 учителка е Зоица Николова Германова. През 1876 – 1877 г. с 3 отделения с около 30 ученици и ученички. Учител – Петър Иванов (Nachov, 1922: 111).

Основно училище в Кум-капия

Основано е от българин абаджия от Хамбара³⁾ по инициатива на Никола П. Тъпчилещов. Открито е на 21 април 1875 г. Основен учител е Манио П. Бояджиев (Nachov, 1922: 113).

Училище в квартала Хаскьой

Българско основно училище е имало и в Хаскьой, за което се съобщава във в. „Македония“ (Nachov, 1922: 114; в. Македония, V, 8, 23.II.1871) без повече данни.

Следват години, през които започва постепенното закриване на училищата в отделните райони на града поради липса на ученици. През 1927 г. в Истанбул има вече само три български училища с 276 ученици, които се запазват до 1932 година. Екзархийското наместничество в Цариград продължава да поддържа както главното училище „Екзарх Йосиф I“, така и двете начални училища – „Св. Кирил и Методий“ във Фенер и училището „Свети Климент“ във Вланга, които са под прякото ръководство на директора на главното училище. През учебната 1933 – 1934 г. в трите училища има общо 249 ученици.

Трябва да се отбележи, че първите български училища в Цариград биват открити почти едновременно с другите чужди училища и това е доста показателно за бързата реакция на върховното ръководство на Българската екзархия.

През XXI век българските деца, които живеят извън България, обикновено посещават българските неделни училища. За град като Цариград с вековна традиция, който се гордееше със своите български училища, това не е особено завоевание, но при днешните условия това е повод за радост. Сега в Цариград има отново българско училище!

Екзархийският дом в Шишли

По инициатива на генералния консул на България в Истанбул Ангел Ангелов е открито Неделно училище за децата на българската общност в града. То носи името на първото българско училище в Цариград от 1857 г. „Св. св. Кирил и Методий“. От лятото на 2015 г. училището е официално включено в списъка на МОН на началните училища зад граница. Българското неделно училище „Св. св. Кирил и Методий“ е започнало своята първа учебна година на 4 октомври 2015 г. в сградата на Българската екзархия. В него са записани 30 деца. Обучението се води в смесени групи от I до IV клас и от IV до XII клас. Изучават се предметите български език и литература, география и история, като има кръжоци и по народни танци, класическа музика и изобразително изкуство. Директор на училището е Невин Даудова Ачъкбаш, която поема ръководството от Анастасия Бакалова – една от основателите на училището. Учители са: педагожката Лили Маджирова (води два класа за начални и напреднали), Павлина Коняно (по изобразително изкуство) и Петър Цонев (по български език и литература). Той е и секретар на училището. Родителският съвет се ръководи от Киряку Лязев и адвокат Ирина Ангелова – съпруга на консула А. Ангелов. Дипломата, която се получава в края на обучението, се признава в България. В училището е открит и вечерен курс за изучаване на съвременен български език. Екзархийският дом е приютил църквата „Св. Иван Рилски“, Неделното училище, канцелариите на свещеника и църковното настоятелство и дружеството „Радост“. В него има и салон за 500 души. Тук е и пианото от училището в Пера. В двора има спортно игрище и обширна градина.

От така направения преглед за действащите на територията на Цариград български училища, макар на този етап от нашите проучвания да не е напълно изчерпателен, могат да се направят следните изводи.

– През XIX век Българската екзархия е тази, която организира училища за българските деца, както навсякъде по българските земи, така и в Цариград. Тя осигурява сградата, издръжката на училищата, снабдяването им с необходимите учебни помагала и учебници, изграждането на пансиони с трапезарии към училищата и най-важното – грижа за организирането на нормален учебен процес, намирането на добре подготвени по своите специалности учители, които да са запознати и с методиката на преподаване, и най-важното – да имат призванието за тази благородна професия.

– След 1857 г. на територията на Цариград са действали седем български училища и една духовна семинария. През 1911 г. те са вече пет на брой: училищата във Фенер, Вланга, Пера, Шишли и Духовната семинария. През 1932 г. училищата намаляват на три. Главно прогимназиално училище в Пера и двете основни училища във Фенер и Вланга. През 1943 г. има едно-единствено училище и това е училището „Екзарх Йосиф I“ на Пера.

– В продължение на 115 години (от 1857 до 1972 г.) в Цариград е имало български училища, през които са преминали стотици български деца и младежи.

– Българското училище в Цариград-Пера „Екзарх Йосиф I“ е открито през 1870 г. и е закрито през 1972 г., т.е. то е действало малко повече от сто години.

– В началото на XXI век, след около 45 години, в Цариград отново има българско училище, макар и само като неделно.

– Причините, поради които броят на българските училища постепенно намалява, са основно две.

Първо: постепенното намаляване на българското присъствие в Цариград. Докато през XIX в. тук има десетки хиляди българи, днес те са 250 души. Причините са войните и настъпилите след тях политически и икономически процеси.

Второ: промените в законодателно отношение. Съгласно закона от 1929 г. във всички първоначални училища в страната се въвежда задължително изучаване на турски език. През републиканския период до 1950 г. според закона всяко дете, родено от майка с турско поданство, автоматически получава турско поданство. След 1950 г. всяко дете, родено на територията на Турция, независимо къде и независимо от какви родители (с турско или чуждо поданство), автоматически придобива турско поданство. Всички деца с турско поданство задължително се записват в турски училища. Според закон от 2007 г. не се допуска чужди граждани да упражняват висококвалифицирани професии като лекари, инженери, държавни служители и т.н.

Преди 1857 г. и след 1972 г. българските деца са посещавали различни училища. Те са учили в други, чужди за тях училища, които са турски и чуждоезични: френски, италиански, американски, гръцки и др. В тях нашите български деца придобиват солидни знания и образование. Имаме немалко филолози, лекари, инженери и от други специалности, но в чуждата среда те невинаги могат да практикуват това, за което са учили. Липсата на възможност българските деца да получат образование на роден език, оказва своето влияние и при тяхната реализация в живота.

С този сравнително кратък преглед на сведенията за българските училища, които са действали от средата на XIX в. до третата четвърт на XX в. на територията на Цариград, ние имаме за цел да възкресим спомена за тях, за всички онези учители, които са се сблъскали с немалко трудности по време на своята работа в една чужда, невинаги благоприятна среда, но винаги окриляни от вярата и стремежа да дадат знания и умения на своите ученици, и най-важното – да запазят българщината у тях.

През всички тези години от тук са преминали десетки български учители, всеки от които е дал своя принос в обучението на своите ученици. Те всички, без изключение, не са жалели сили и умения при изпълнението на своята високо патриотична и просветна дейност. Този подвиг на всеки един от тях е достоен за уважение и не трябва да е обвеян от забрава.

Приложение 1. Български учители в Цариград през XIX век

Главно училище „Св. Кирил и Методий“ – Фенер	П. Р. Славейков Архимандрит Партений Зографски Иларион Макариополски Иван Найденов Тодор Стоянов Бурмов Иеродякон Григорий Хилендарски Стефан п. Николов Изворски Апостолиди М. Л. Малеев Константин Н. Търновски Д. М. Коларов Д. В. Македонски Д. Павлов Тодор Николов Шишков Неделчо Орашъков Никола Шишеджиев
Основно училище „Екзарх Йосиф I“ – Пера	Георги Измирлиев Тодор Иванов Кусевич Ф. Симидов Георги Догарадинов

Основно училище – Вланга	Д. М. Коларов П. Станчев Ф. Симилов Георги Измирлиев П. Зографски
Основно училище – Топ-капия	Иван Златаров Генко Драгулов
Смесено основно училище – Ортакой	Виктория Живкова Петър Иванов Зоица Николова Германова
Основно училище – Кум-капия	Манио П. Бояджиев

Приложение 2. Български учители по френски език в българските училища в Цариград през XIX век (Vesselinov, 2003: 553 – 562).

Бурмов, Тодор Стоянов	1859 – 1860, 1870 – 1871
Изворски, Стефан	1869 – 1870
Коларов, Д. М.	1870 – 1874
Македонски, Димитър Димов	1870 – 1871
Павлов, Димитър Грозданов	1870 – 1871
Панарет, митрополит (Рашев, Панарет)	1842 – 1845
Симеон, митрополит (Одисей Никоров)	1864 – 1865
Тошева, Анастасия	1870 – 1872
Търновски, Костаки И.	1869 – 1870
Шишков, Тодор Николов	1871 – 1873
Янкулов, Георги Димитров	70-те години на XIX век

Приложение 3. Директори на училището „Екзарх Йосиф I“ през XX век

Атанас Бъчваров	1911 – 1912
Димитър Катерински	1923 – 1939
Никола Йорданов Фурнаджиев ⁴⁾	1933 – 1937
Иван Стефанов Симеонов	1939 – 1948
Йорданка Д. Симеонова	1948 – 1950 (заместник)
д-р Янко Николов	1951 – 1972

Приложение 4. Учители по френски език в училището „Екзарх Йосиф I“ през XX век

Надежда Сребренова	1927 – 1930
Никола Фурнаджиев	1933 – 1937
Ана Каблешкова	1934 – ?
Йорданка Димитрова Симеонова	1944 – 1950

Приложение 5. Български учители в Цариград през XX век⁵⁾

Духовна семинария в Шишли	
Христо Караманджуков	1911 – 1912
Иеромонах Григорий	1911 – 1912
Иеромонах Инокентий	1911 – 1912
Благой Десковски	1911 – 1912
Вениамин Димитров	1911 – 1912
Васил поп Димитров	1911 – 1912
Павел Ихчиев	1911 – 1912
Трасивул Зафиров	1911 – 1912
Никола Вранчев	1911 – 1912
Христо П. Стоянов	1911 – 1912
Ангов Димитров	1911 – 1912
Владимир Теодоров	1911 – 1912
Дюгмеджиев	1911 – 1912
д-р Петър Лазаров	1911 – 1912
Фенерско начално училище	
Спиро Стоянов	1911 – 1912
Фросина Русева	1911 – 1912
Вланганско начално училище	
Константин Пандев	1911 – 1912
Калиопа Александрова	1911 – 1912
Надежда Сребренова ⁶⁾	
Шишлийско начално училище	
Надежда Бъчварова	1926 – 1927
Перенско начално и III класно училище „Екзарх Йосиф I“	
Анастас Бъчваров	1911 – 1912
Петър Йовчев	1911 – 1912
Стефан Николов	1911 – 1912
Екатерина Георгиева	1911 – 1912
Иван П. Димитров	1911 – 1912
Мария Николова	1911 – 1912
Тодорка Георгиева	1911 – 1912
Елена Александрова	1911 – 1912
Мария Богданова	1911 – 1912
Поликсена Наумова Мартинова	1922 – 1946/47
Кира Александрова Димитрова	1922 – 1944

Димо Бойчев	1922 – 1935
д-р Димитър Катерински	1923 – 1939
Надежда Сребренова	1927 – 1930
Вера Донева	? – 1933
Иван Стефанов Симеонов	1931 – 1948
Кирил Захариев	1932 – ?
Христо Стратев	1932 – ?
Никола Йорданов Фурнаджиев ⁷⁾	1933 – 1937
Йорданка Дими. Симеонова	1934 – 1950
Недялка Паралингова	1935 – ?
Здравка Мартинова	1946/47 – ?
д-р Янко Николов	1945 – 1972

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Нашите българи в Цариград (по мои лични спомени, макар и като дете през втората половина на тридесетте години на XX в.) живеяха в: ПЕРА (БЕ-ЙОГЛУ) централен квартал в европейската част на Цариград, между моста при Каракьой и площад Таксим, както и прилежащия към него ДЖИХАН-ГИР; ГАЛАТА – квартал в европейската част на Цариград, част от ПЕРА; ШИШЛИ – квартал на Цариград, разположен североизточно след Таксим; АРНАУТКЪОЙ – тогава село, а сега квартал на Цариград на десния бряг на Босфора; КУПУ-ЧУШМЕ – предградие на Цариград, разположено на десния бряг на Босфора, между Ортакьой и Арнауткьой; ФЕЕНЕР – квартал на Цариград, разположен на десния бряг на залива Златния рог; Балат – квартал на Цариград, граничещ с Фенер; ФЕРИКЪОЙ – квартал на Цариград; ВЛАНГА – квартал на Цариград, предимно населен с българи градинари, разположен между БАКЪРКЪОЙ и ЙЕШИЛКЪОЙ (Сан Стефано) на брега на Мраморно море, в които също имаше български семейства; както и в КАДЪКЪОЙ и КУЗГУНДЖУК (на азиатския бряг).
2. Тук можем да споменем личността на княз Стефан Богориди. Роден около 1780 г. в Котел, получил класическо образование във Върховната елинска школа „Св. Сава“ в Букурещ и от края на XVIII век установил се в Цариград като частен учител по френски език. Благодарение на своите широки познания, на своя такт, дипломатичност и интуиция той съумява за две десетилетия да се превърне в един от най-влиятелните мъже в Османската империя.
3. Стотици абаджии заедно със своите калфи и чираци са се помещавали в т.нар. Хамбар – стар керван-сарай, намиращ се в старата част на Цариград – Стамбул, в близост до гробницата на еничарите и старите византийски шерни (подземни резервоари за вода) – вж. Темелски (2010: 18).

4. Мевсим, 2015: 34 – 35.
5. Тук са цитирани имената на учителите, за които ние имаме информация. Това не означава, че няма и други учители, за които не разполагаме с конкретни сведения, за което искрено съжаляваме.
6. Надежда Сребренова (1900 – 1976). Завършва Френския колеж в София и две години е начална учителка в същия колеж. След това заминава за Цариград и е начална учителка във Вланга, а после преминава в училището „Екзарх Йосиф I“ като начална учителка и учителка по френски език. През 1930 г. се омъжва за Методи Илиев, който работи в Американската лига в Бейкос – Цариград. Има две деца – Магда и Стефан Илиеви. През 1944 г. се завръща в София (съпругът ѝ, като български поданик, е експулсиран от Турция), където живее до края на дните си. Тя беше много начетен, много добър и отзивчив човек.
7. Никола Фурнаджиев е назначен първоначално на 26.09.1933 г. като поддиректор на училището в Кумкапу според документ от неговото служебно досие (Мевсим, 2015: 172, 178 и 179).

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Richard von Mach. B(1906). *The Bulgarien Exarchate. Salname-I vilâyeti Edirne.*
- Sayger, C. (1834). *Relacion d'un voyage en Rumélie.* Paris.
- Songeon, G. (1912). *Histoire de la Bulgarie.*
- Bozhinov, V. (1982). *Balgarskata prosveta v Makedoniya i Odrinska Trakiya – 1878 – 1913.* Sofia. [Божинов, В. (1982). *Българската просвета в Македония и Одринска Тракия – 1878 – 1913.* София.]
- Vesselinov, D. (2003). *Istoriya na obrazovaniето po frenski ezik v Bulgariya prez Vazrazhdaneto.* Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. [Веселинов, Д. (2003). *История на образованието по френски език в България през Възраждането.* София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.]
- Zhechev, T. (1980). *Balgarskiya Velikden ili strastite balgarski.* Sofia. [Жечев, Т. (1980). *Българският Великден или страстите български.* София.]
- Irechek, K. (1878). *Istoriya Bolgara.* Prevod F. K. Bruna i V. N. Palauzova. Izdanie V. E. Aprileva. Odessa. [Иречек, К. (1878). *История Болгаръ.* Превод Ф. К. Бруна и В. Н. Палаузова. Издание В. Е. Априлева. Одесса.]
- Korkmasa, D. & M. Skokovskaya. (1912). *Putevoditely po Konstantinopolyu, okrestnostyama i provintsii.* Izdatelstvo BABOKA i K. Konstantinopoly, *Galata, Courchoumlou-han*, 19, 66 – 67. [Коркмасъ, Д. & М. Скоковская. (1912). *Путеводитель по Константинополю, окрестностямъ и*

- провинции. Издателство БАБОКЪ и К. Константинополь, *Galata, Courchoumlou-han*, 19, 66 – 67.]
- Lipardi, A. N. (1868). *Vostochniy vopros i Bulgaria*. Moskva. [Липарди, А. Н. (1868). *Восточный вопрос и Болгария*. Москва.]
- (1995). *Makedoniya i Odrinsko. Statistika na naselenieto ot 1873 g.* (Ethnographie des vilayets d'Andrianople, de Monastir et de Salonique. Extrait du Courrier d'Orient. Constantinople. 1878). Sofia: Makedonski nauchen institut. [(1995). Македония и Одринско. Статистика на населението от 1873 г. (Ethnographie des vilayets d'Andrianople, de Monastir et de Salonique. Extrait du Courrier d'Orient. Constantinople. 1878). София: Македонски научен институт.]
- Materialy dlya statistiki Bolgarii i Makedonii*. 1877, s. ННІ. [Материалы для статистики Болгарии и Македонии. 1877, с. XXI.]
- Mevsim, H. (2015). *Nikola Furnadzhiev i Istanbul*. Plovdiv: Izdatelstvo Zhanet 45. [Мевсим, Х. (2015). *Никола Фурнаджиев и Истанбул*. Пловдив: Издателство Жанет 45.]
- Mihov, N. V. (1968). *Naselenieto na Turtsiya i Balgariya prez XVIII i XIX vek*. Sofia. [Михов, Н. В. (1968). *Населението на Турция и България през XVIII и XIX век*. София.]
- Molchanov, A. N. (1878). *Mezhdu miram i kongressam. Pisma va Novoe vremya iz Konstantinopolya, Izmida, sa Printsevayha ostrovova, iz Dardanella, Galipolya, Sana-Stefano i Filipopolya*. Sankt Peterburg. [Молчанов, А. Н. (1878). *Между мирамъ и конгрессамъ. Письма въ Новое время из Константинополя, Измида, съ Принцевыхъ острововъ, из Дарданеллъ, Галиполя, Санъ-Стефано и Филипополя*. Санкт Петербург.]
- Nachov, N. (1922). *Tsarigrad kato kulturen tsentar na balgarite do 1877 godina*. Sofia. XIV. 206. [Начов, Н. (1922). *Цариград като културен център на българите до 1877 година*. София. XIV. 206.]
- Niderle, L. *Obozrenie sovremennogo slavinstva – K. Irechek. Etnografskay promeneniya v Bulgaria ot osnovavaneto na Knyazhestvoto*. Moskva. Sb., V, s. 137. [Нидерле, Л. *Обозрение современного славинства – К. Иречек. Этнографскы променения в България от основаването на Княжеството*. Москва. Сб., V, с. 137.]
- Nikolov, D. P. (1919). *Odrinska Trakia*. Sofia. [Николов, Д. П. (1919). *Одринска Тракия*. София.]
- Petrova, D. (2000). *Tsarigradskite balgari*. Sofia: Mezhdunaroden tsentar po problemite na maltsinstvata i kulturnite vzaimodeystvia. [Петрова, Д. (2000). *Цариградските българи*. София: Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия.]

- Slavkova, Em. (1988). Balgarite i balgarskoto prisastvie v savremenna Turtsia. – *Minalo*, 1/1998, 77–82. [Славкова, Ем. (1988). Българите и българското присъствие в съвременна Турция. – *Минало*, 1/1998, 77 – 82.]
- Stoynov, I. (1923). Balgarskata svetinya na Zlatniya rog i neynoto minalo. Sofia: Pridvorna печатnitsa. [Стойнов, И. (1923). *Българската светиня на Златния рог и нейното минало*. София: Придворна печатница.]
- Temelski, H. (2010). *Balgarskata svetinya na Zlatniya rog*. FBPH: „Sv. Stefan v Tsarigrad“. [Темелски, Х. (2010). *Българската светиня на Златния рог*. ФБПХ: „Св. Стефан в Цариград“.]
- Терлов, В. (1877). *Adrianopol v 1874*. Sankt Peterburg. [Терлов, В. (1877). *Адрианополъ въ 1874*. Санкт Петербург.]
- Florinskiy, Sh. D. *Slavyanskoe plemya. Statisticheskoe-etnograficheskiy obzora sovremennago slavyanstva*. [Флоринский, Ш. Д. *Славянское племя. Статистическо-етнографический обзоръ современнаго славянства*.]

BULGARIAN SCHOOLS IN ISTANBUL – BETWEEN HISTORY AND MEMORIES

✉ **Dr. Maria Mihaylova-Mravkarova, Assoc. Prof.**

Oriental Collections Department
St. St. Cyril and Methodius National Library
88, Vasil Levski Blvd.
Sofia, Bulgaria
E-mail: orika@abv.bg